

De research voor Layla M. – Annebregt Dijkman

Ik maakte deze lezingtekst voor een bijeenkomst met jongeren in Mechelen (België) in aanwezigheid van de leukste de-radicaliseringsambtenaar van België en geweldige jongerenwerkers. Het gaat over hoe je research doet naar radicalisering voor een film.

Pas op: spoiler alerts voor de film Layla M.

Een film is een verhaal

Een film is een verhaal. Maar het is een verhaal over een meisje dat echt had kunnen bestaan. Die dingen doet die echt gebeuren. Die mensen tegenkomt die echt bestaan. Die naar een strijdgebied afreist, waar echt oorlog is. Die een familie achterlaat die in het echt ook bestaat. Ik wil jullie meenemen naar het verhaal achter de film. Maar eerst dit:

Wat zag je?

Wat gebeurde er met Layla?

Wat gebeurde er met Abdel?

Zijn er dingen die je herkent in de film?

Wat vind je van de keuzes van Layla?

Wat had je tegen haar gezegd als jij haar beste vriendin was?

Wat vind Layla belangrijk?

Wat vind je zelf belangrijk?

Met wie spreek je daarover?

Het verhaal achter de film

Ik raakte met Mijke in gesprek. Ze is de regisseur van verschillende speelfilms en televisiefilms. Haar films hebben Gouden Kalveren gewonnen. Ik trof Mijke in een bijeenkomst van moslimvrouwen die samen naar de televisiefilm Bekeerd gingen kijken. Deze film was gemaakt voor de televisieserie Duivelse Dilemma's van de omroep HUMAN. Deze film ging over een Nederlands meisje dat zich bekeert tot de islam en hoe dat de relatie met haar moeder beïnvloedt. Je ziet in de film dat het meisje een weg probeert te zoeken in haar religie, in haar nieuwe religieuze identiteit. Je ziet de moeder zoeken naar hoe ze daarmee om moet gaan.

Toen ik met Mijke aan de praat raakte vertelde ik haar over mijn eigen bekering en ik vroeg haar naar haar werk. Ze zei dat ze heel graag een film wilde maken over een meisje dat radicaliseert. Zelf zat ze vroeger bij de kraakbeweging. Mijke vond zichzelf activistisch en geradicaliseerd, tot de beweging waar ze bij hoorde, geweld ging gebruiken. Dat was het moment voor haar om te stoppen. Overigens zijn de meeste van deze mensen nu brave burgers met maatschappelijke banen. Zou je je voor kunnen stellen dat een Layla M straks burgemeester is, of filmmaker of ambtenaar of professor op een universiteit?

Radicalisering

Hoe gaan we om met mensen die radicale ideeën hebben of extreem gedrag gaan vertonen? Wat is de ruimte in onze maatschappij om vorm te geven aan je idealen? Wat gebeurt er met een meisje als ze zelf een mening wil vormen? Op zoek is naar wie ze is. Mijke bedacht dat ze haar eigen ervaring als opstandige puber en jong volwassen activiste wilde gebruiken voor een film. Maar ze wilde haar ervaring plaatsen in deze tijd. Daarom wilde ze een film maken over een Marokkaans-Nederlands meisje dat haar weg zoekt in haar familie, omgeving en haar samenleving.

Layla M

Layla M is de hoofdpersoon, het belangrijkste karakter in de film. De hele film blijf je bij haar, volg je haar, zie je hoe ze zich voelt, wat ze denkt, wat ze doet. Daarom moet Layla M een interessant en gelaagd karakter zijn. Als er niks gebeurt, als ze niet verandert dan is ze niet interessant voor de kijker. Dan ga je je vervelen en haak je af. Dus hoe gingen we Layla M laten leven? Wat moest Layla M hebben om ons mee te nemen?

Mijke vroeg aan Jan, haar man en scriptschrijver, of hij het verhaal, het script voor de film wilde schrijven. Ze hadden al eerder samen aan films gewerkt. Er is ruim vier jaar over het maken van de film gedaan. De research, het schrijven van het script onder begeleiding van de producent en de storyteller. Het casten van de acteurs, het oefenen, het filmen, het monteren, de muziek, de testversies draaien en dan uiteindelijk de première. Een film maak je samen met heel veel mensen. Die zie je op de aftiteling.

B.

B. was de regieassistent van Mijke. Als regieassistent help je de regisseur die overzicht houdt over de film. De regisseur bepaalt de eindversie van de film. Hoe er gefilmd wordt, hoe de

karakters zijn, hoe de sfeer van de totale film is. En daarbij rekening houden dat alle betrokken mensen hun eigen vak hebben. Mijke was verantwoordelijk voor het hele verhaal. Maar B. was niet alleen de regieassistent, ze speelde ook de rol van bekeerlinge in de film. Dat kwam zo. Mijke was op zoek naar iemand die de rol van bekeerlinge kon spelen, maar bij de screenings was ze niet tevreden en vroeg ze aan B. ook mee te doen. En B. deed het goed en kreeg de rol.

Dus B. kwam bij mij aan de keukentafel om te praten. Over haar rol. Of ze haar religieuze uitspraken goed deed. Heel knap als je ziet hoe ze dat doet. Ze is geen moslim maar je geloofd haar zo. Toen B. bij mij kwam zouden Jan en Mijke en een deel van de crew naar Jordanië, Amman, om daar te filmen. In Amman ging de crew naar een wijk waar veel streng gelovige moslims wonen. Ze hebben daar met families gesproken en kennis gemaakt met de buurt die hen heeft ontvangen. De moskee die je ziet die is echt. Het was nog heel spannend, want zou Jordanië uiteindelijk toestemming geven voor de beelden?

De dans van Layla en Abdel

Een van de mooiste scenes vind ik de scene dat Layla met Abdel danst. Deze scene is niet alleen mooi en intiem, maar ook nodig voor de film, want daar zie je dat ze echt verliefd zijn. Dat Abdel misschien andere ideeën heeft dan Layla zie je de volgende ochtend. Maar daarom is deze scene zo belangrijk. Als deze scene er niet was, dan stond er minder op het spel. Dan zouden Layla en Abdel een soort vrienden zijn, meer niet. Maar ze houden van elkaar. De muziek maakt die scene extra mooi. Maar ook voor die muziek moet je toestemming vragen van de makers om die te gebruiken. Gelukkig lukte dat.

De research

Maar terug naar Layla. We moesten haar dus een eigen verhaal geven. Daarvoor moesten Mijke en Jan research doen. Ik had net een onderzoek gedaan naar meisjes in Amsterdam die radicaliseren. En ik kende het proces niet alleen vanuit mijn werk, maar ook uit mijn eigen omgeving. Bovendien was ik zelf moslim, en had ik een studie islam gedaan. Ik vertelde Jan en Mijke over mezelf, over wat ik meegemaakt had, maar ik vertelde ze ook hoe een radicaliseringsproces kan werken. Dat is voor iedereen anders. Niemand volgt dezelfde weg. Er zijn wel een aantal dingen die vaker voorkomen of die overeenkomen bij verschillende mensen.

Radicalisering is een proces waarbij je gaat geloven in een extreem wij-zij verhaal. Of dat nu extreem rechts is of extreem religieus. Ook christenen kunnen radicaliseren, of joden of ongelovigen, mensen die dierenwelzijn belangrijk vinden of vluchtelingenwerk. Radicaliseren is menselijk en universeel. Hoe de vorm eruit ziet is verschillend. Bij jihadisme, de vorm die we in de film van Layla M zien gaat het om een ideologie die sekteachtige kenmerken heeft. De regels zijn heel streng en worden steeds strenger. Iedereen die niet aan de regels voldoet wordt als een kafier (ongelovige) bestempeld. Jihadisten trekken zich niks aan van de eeuwenoude regels en wetenschap van de islam. Moslims zijn de eerste slachtoffers.

Dus voor de research moesten Jan en Mijke weten: hoe werkt een extremistische vriendengroep, hoe zien huiskamerlezingen eruit? Hoe werkt rekrutering? Wat is de propaganda? Wat wordt er verwacht van vrouwen en mannen? Wie zijn de leiders en wat betekent dat voor Layla? De onderdelen die we dus hebben onderzocht zijn:

Hoe werkt de geheime dienst, hebben die contact met ouders en wat vragen ze dan? Hoe houden ze iemand in de gaten? Zo zie je aan het einde van de film dat Layla al bekend was. Een uitreis kan niet altijd tegen worden gehouden. Wat is de rol van sociale media? Het vormen van een netwerk gaat ook digitaal, in een Whatappgroep of in een Facebook bericht of groep. Telegramgroepen of Instagram. Of Twitter, dat gebruikt wordt voor propaganda. Hoe is de voorbereiding naar een strijdgebied? Bijvoorbeeld de scene in de Ardennen waar getraind wordt. Dat zijn echte elementen, die niet verzonnen zijn. Wat gebeurt er als je terugkomt in Nederland uit een strijdgebied? Wordt je dan opgepakt en waarom?

Wat speelt er thuis bij Layla en waarom vervreemd ze van haar familie? Wat we zien is dat er niet met haar gepraat wordt, maar tegen haar gepraat wordt. Uit onderzoek weten we dat in discussie gaan en zeggen dat je het bij het verkeerde eind hebt niet werkt. Sterker nog het zorgt ervoor dat je bevestigt wat iemand denkt of meekrijgt: zie je wel hij/zij begrijpt het niet. Dit wordt ook verteld aan jongeren in een extremistisch netwerk. Eerst kun je nog bij je ouders blijven en ze er op wijzen dat ze het verkeerd doen, maar dat wordt steeds moeilijker omdat er conflicten gaan ontstaan in huis. Andere broers en zussen gaan zich verzetten of lijden daaronder. Dat proces zie je in de film en de familie scheurt uit elkaar zonder dat ze het zelf willen.

Wat voor vragen heb je nu?